

The Geller Edition

שרשרת
זהב

No Interest in Returning It?

השבת ריבית: חיוב גברא או חיוב חפצא?

If nobody asks for the money back,
does it still have to go back?

לרפואה שלימה
שמואל יעקב בן רחל

Vol X

COMPILED BY

R' SHMUEL IANN

Dayan at Beis Din Shaarei Horaah

With

Rabbi Mendy Brukirer

Design and Print:

732.475.0101 • machon@bprintgroup.com

To join and learn more visit
JXKollel.com

שרשרת זהב

These booklets are called **Sharsheres Zahav** (*Golden Chain*), based on the verse describing the golden chains of the Choshen (Shemos 28:13–14). Just as those chains connected the Choshen to its proper place, so too these works are intended to be small links in the golden chain of Torah transmission, connecting the learner to the teachings of Chazal, the Rishonim, the Acharonim, and the great Torah scholars of every generation.

In particular, these booklets seek to connect the reader to the illuminating Torah of the **Ketzos HaChoshen**, whose teachings serve as a central foundation throughout. Everything written here is based on the sacred words of our sages and was prepared through sincere effort to clarify and understand the sugyos in the light of their teachings.

May Hashem grant that these words find favor among those who study Torah, and may these works become worthy additions to the eternal chain of Torah transmission from generation to generation.

Amen.

How to Read This Sheet?

Each source appears first in the original Hebrew or Aramaic, with a plain English version directly underneath. A Sugya Note helps explain the source in everyday words.

A Term Note defines an important word or idea. A Takeaway sums up the main point in a line or two.

You do not need any background to follow along. Read each source, then the English, then the note. The sheet is built to walk you through the discussion one step at a time.

Do not worry if you do not finish the sheet in one sitting. A good Torah session is not measured only by how much you finish, but by how deeply you learn to think through the discussion.

השבת ריבית: חיוב גברא או חיוב חפצא ?

No Interest in Returning It?

If nobody asks for the money back, does it still have to go back?

Opening Frame

A man wins his court case. Later it comes out that before the ruling, he had quietly given the judge a bribe. The ruling is invalid, and the case needs to be retried with “kosher” judges. But the bribe itself is not automatically returned. The judge gives it back only when the giver asks.

Now a second case. Years ago, a lender charged his friend interest on a loan, plain fixed interest, the kind the Torah forbids. The borrower paid it and never said a word. The lender still has the interest payments, and the borrower never asked for it back.

The halachah follows that this interest money must be returned to the borrower. What makes interest different from a bribe?

Two texts set the stage: the Shulchan Aruch’s rule for the judge, and how the Sma and Taz read it.

I. The Judge Returns the Bribe

— The Shulchan Aruch states the rule. The Sma and Taz read its last phrase carefully. —

שו"ע, סי' ט', סעי' א' | Shulchan Aruch, Choshen Mishpat 9:1

Rav Yosef Karo (1488 to 1575, Tzfas). His rulings became the shared baseline of Jewish law; when a question starts here, it starts from settled ground.

A judge must be very, very careful not to take a bribe, even to rule in favor of the side that is in the right. If he took it, he must return it when the giver claims it from him.

מאד מאד צריך הדיין ליזהר שלא ליקח שוחד אפי' לזכות את הזכאי, ואם לקחו צריך להחזירו כשיתבענו הנותן.

Takeaway

Even a bribe given for an honest ruling must go back. The rule says: when the giver claims it.

סמ"ע, שם, סק"ג | Sma, there, note 3

Rav Yehoshua Falk (about 1555 to 1614, Lemberg). He learned from the Rema and the Maharshal, then taught and led in Lemberg. His notes became part of how Choshen Mishpat is learned.

But without a claim, he does not need to return it, since he only received it with the giver’s consent, in order to rule for

אבל בלא תביעה אין צריך להחזירו, כיון דלא קבלו אלא מרצון הנותן

the one who is right. This is not like interest, where the Torah writes (Vayikra 25:36), “and your brother shall live with you”: you must return it to him so that he can live from it. The lender must return the interest even without the borrower’s request.

וכדי לזכות את הזכאי, ולא דמי לריבית דכתיב (ויקרא כ"ה, ל"ו) ביה וחי אחיך עמך, עליך להחזיר לו כדי לחיות בו.

SUGYA NOTE

It comes out of the Sma’s words that the duty to return the bribe is not a duty resting on the receiver. Rather, it is a right of claim belonging to the giver. For this reason, as long as the giver has not claimed it, the judge is not obligated to return the bribe. In the end, the money was given to him with the giver’s knowledge and consent.

A bribe is not like interest. Interest has a special rule: the Torah decrees, “and your brother shall live with you.” Meaning, the Torah obligates the lender to return the interest even without a claim. A bribe is different. The judge has no duty to return it except through the giver’s claim.

מבואר מדברי הסמ"ע, דחייב השבת השכר אינו חיוב המוטל על המקבל מצד עצמו, אלא אינו אלא זכות תביעה של הנותן. ומשום כל זמן שלא תבעו, אינו מחויב להחזיר, דסוף סוף המעות ניתנו לו מדעת הנותן כדי שיזכה את הזכאי. ולא דמי לריבית, דהתם גזירת הכתוב היא ד"וחי אחיך עמך", דמחייבתו תורה להשיב אף בלא תביעה, משא"כ הכא דליכא חיוב השבה אלא מכח תביעת הבעלים.

Takeaway

The Sma understands that interest must be returned even without a claim from the borrower. A bribe is different: the receiver must give it back only when the giver asks.

Term Note

ריבית קצוצה | *ribbis ketzutzah* / Fixed Interest

Interest set at the time of the loan, like “borrow one hundred, pay back one hundred and ten.” This is the kind of interest the Torah forbids.

ט"ז, שם | Taz, there

Rav Dovid HaLevi Segal (about 1586 to 1667, Poland). Son-in-law of the Bach, and known for pushing back sharply when he believed a colleague missed a source.

The Sma wrote, “and it is not like interest.” He missed the words of Rashi, who writes clearly: fixed interest, the court forces him to return it, if the borrower claimed it during his lifetime. So in interest too, a claim is needed.

כתב הסמ"ע ולא דמי לריבית, אשתמיטתיה דברי רש"י פרק איזהו נשך דף ס"א וז"ל, ריבית קצוצה, וכופין אותו ב"ד להחזיר אם תבעו בחיים עכ"ל, הרי גם בריבית בעינן תביעה, והא קמ"ל דיוצא בדיינין כשיתבענו.

SUGYA NOTE

The Taz pushed back on the Sma's words: how is a bribe different from interest? From Rashi it is stated openly that interest is only returned when the borrower claims it.

אולם הט"ז השיג על דברי הסמ"ע, דמאי שנא מהא דריבית. דהנה מרש"י מבואר להדיא דהא דריבית יוצאה בדיונים היינו דוקא כשיתבענו הלוה, ומשמע דאף בריבית ליכא חיוב השבה בלא תביעה.

Takeaway

The Taz reads bribe and interest the same way: no claim, no return.

II. The Repenting Lender

A Gemara discussion about lenders trying to repent.

גמרא, הגוזל עצים, ב"ק צ"ד: | Gemara, Bava Kamma 94b

The Gemara here deals with people who took money wrongly, and what repentance asks of them.

The Rabbis taught: robbers and lenders with interest who returned the money, we do not accept it from them. And one who does accept it from them, the spirit of the sages is not pleased with him.

Rabbi Yochanan said: this teaching was taught in the days of Rabbi. As it was taught: there was a case of a man who wanted to repent. His wife said to him, empty one, if you repent, even your belt is not yours. And he held back and did not repent. At that hour they said: robbers and lenders with interest who returned, we do not accept from them, and one who accepts from them, the spirit of the sages is not pleased with him (in order to encourage repentance, we are afraid that if we force them to return what they took, it will stop them from repentance).

The Gemara continues: Come and hear, meaning, here is the final ruling: robbers and lenders with interest, even though they collected, they must return.

What does the Gemara mean by robbers who "collected"? What collecting is there by a robber? If he stole, it is stolen. If he did not steal, he is not a robber. Rather, "robbers who collected" means lenders with interest. Even though they collected, they return.

At first, this ruling seems to contradict the earlier teaching that we do not accept the money back.

They answered: they return, but we do not accept from them. Then why do they return? To fulfill their duty toward Heaven.

תנו רבנן הגזלנין, ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן, והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו, אמר רבי יוחנן, בימי רבי נשנית משנה זו, דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה, א"ל אשתו ריקה, אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך, ונמנע ולא עשה תשובה, באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם, והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו וכו', תא שמע, הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין, גזלנין מאי שגבו איכא, אי גזול גזול, ואי לא גזול לא גזול, אלא אימא הגזלנין, ומאי ניהו מלוי רביות, אע"פ שגבו מחזירין, אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם, אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים.

SUGYA NOTE

The Gemara deals with the shape of the duty to return stolen money and interest after Rabbi's decree. By the basic law, the robber and the lender who took forbidden interest are obligated to return what they took. But the sages decreed that where they came on their own to repent and return, the robbed person or the borrower does not accept it from them, so that the door not be locked in front of those coming back in repentance.

It is stated in the Gemara that even after Rabbi's decree, that we do not accept from robbers and interest lenders who came to return, still, the core duty of return was not cancelled. For this reason we say "they return," only that the robbed person or the borrower does not accept from them.

And when it teaches "they return," the meaning is not that they can carry out the return in practice. Rather, a duty rests on them to fulfill their obligation toward Heaven and do everything in their power to return the money.

But because of the Sages' decree, the receiver is not permitted to accept it from them. This encourages those doing repentance and does not hold them back from returning.

הגמרא דנה בגדר חיוב השבת גזילה וריבית לאחר תקנת רבי, מעיקר הדין חייב הגזלן והמלוה בריבית להשיב את אשר נטלו, אלא שחז"ל תיקנו שבמקום שבאו מעצמם לעשות תשובה ולהשיב, אין הנגזל או הלוח מקבלים מהם, כדי שלא תינעל דלת בפני בעלי תשובה. מבואר בגמרא, דאף לאחר תקנת רבי שאין מקבלין מן הגזלנים ומלוי ריבית שבאו להשיב, מ"מ עיקר חיוב ההשבה לא נתבטל. ומשום הכי אמרינן "מחזירין", אלא שאין הנגזל או הלוח מקבלין מהם. ומה דקתני "מחזירין", אין הכוונה שיש בידם לקיים השבה בפועל, אלא דמוטל עליהם חיוב לצאת ידי שמים ולעשות כל מה שבידם להשיב את הממון. אלא שמחמת תקנת חז"ל אין המקבל רשאי לקבל מהם, כדי לעודד את בעלי התשובה ולא למנוע מהם מלחזור בתשובה.

Takeaway

Even when no one will take the money back, the lender's duty to return interest stays alive.

קצוה"ח, סק"א | Ketzos HaChoshen 9, note 1

Rav Aryeh Leib Heller (about 1745 to 1812, Galicia). Famous for showing that money law is not just practical; it has deep structure, categories, and logic. There is a tradition that he wrote his sharpest pages in bitter poverty, in a freezing room.

But on the core law of interest, it appears in my humble opinion like the words of the Sma, that interest does not need a claim. And here is a proof from what we say in chapter HaGozel Kamma (94b): robbers and lenders with interest who returned, we do not accept from them, and one who accepts from them, the spirit of the sages is not pleased with him. Come and hear: robbers and lenders

אמנם בעיקר הדין לענין ריבית יראה לענ"ד כדברי הסמ"ע, דריבית לא בעי תביעה, וראה לזה מהא דאמרינן בפרק הגזל קמא (צ"ד:): הגזלנין ומלוי ריבית שהחזירו אין מקבלין מהן, והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו, תא שמע הגזלנין ומלוי ריבית אע"פ שגבו מחזירין

with interest, even though they collected, they return... and who are they? Lenders with interest. They answered: they return, and we do not accept from them. Then why do they return? To fulfill their duty toward Heaven, see there.

And this implies that even without a claim he must return it. For there, by necessity, there was no claim. If the borrower had wanted to claim it, certainly he would accept it back. And since there was no claim, why does he return? You are forced to conclude that even without a claim, he became obligated in the matter.

וכו', ומאי ניהו, מלוי בריבית, אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם, אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים וע"ש, ומשמע דאפילו בלא תביעה צריך להחזיר, דהא התם על כרחך לא היתה תביעה, דאם היה רוצה הלוה לתבוע ודאי היה מקבל, וכיון דלא היתה תביעה למה מחזיר, על כרחך מוכח דאפילו בלא תביעה נתחייב בדבר.

SUGYA NOTE

It comes out of the Ketzos that he took the Sma's words as the main view: the duty to return interest does not hang on the borrower's claim, but rests on the lender himself. The basis of his words is the Gemara in Bava Kamma, where it is stated that even where we do not accept the interest from the lender, because of the decree for those repenting, still, "they return, to fulfill their duty toward Heaven." And by necessity it speaks of a case without the borrower's claim, for if the borrower had claimed it, certainly he would be permitted to accept the interest. If so, it is proven that the duty of return itself exists even without a claim.

מבואר מדברי הקצות, דנקט לעיקר כדברי הסמ"ע, דחיוב השבת ריבית אינו תלוי בתביעת הלוה, אלא מוטל על המלוה מצד עצמו. ויסוד דבריו, מדברי הגמרא בב"ק, דמבואר דאף היכא שאין מקבלין מן המלוה את הריבית משום תקנת השבים, מ"מ "מחזירין לצאת ידי שמים". ועל כרחך מיירי בלא תביעת הלוה, דאילו היה הלוה תובעו, ודאי היה רשאי לקבל את הריבית, וא"כ מוכח דעצם חיוב ההשבה קיים אף בלא תביעה.

SUGYA NOTE

What is the root of the Sma and Taz's disagreement: does the duty to return interest hang on the borrower's claim, or does it rest on the lender even without a claim?

One more question remains inside the Sma's own view: what is different between interest and a bribe? In both cases, he received money he was not allowed to take. Even so, for interest the Sma wrote that no claim is needed, because it says "and your brother shall live with you," while for a bribe he held that he does not have to return it unless the giver claims it. What is the logic behind the verse?

ויל"ע ביסוד פלוגתת הסמ"ע והט"ז אם חיוב השבת ריבית תלוי בתביעת הלוה או דמוטל על המלוה אף בלא תביעה. ועוד צריך ביאור לשיטת הסמ"ע גופא, מאי שנא ריבית משוחד. דהא בתרווייהו קיבל ממון שלא כדין, ואעפ"כ בריבית כתב דלא בעי תביעה משום דכתיב "וחי אחיך עמך", ואילו בשוחד נקט דאינו חייב להחזיר אלא אם כן תבעו הנותן. וצריך להבין מהו גדר החילוק ביניהם.

Takeaway

The Ketzos backs the Sma from the repenting lender, who returns with no one asking. Two questions remain: what is the root of the Sma and Taz, and why does the Sma split interest from a bribe?

III. The Money Itself Is the Question

— A line of Rava opens the ownership question: what is the status of forbidden-interest money once it sits in the lender's hand? —

גמרא, איזהו נשך, ב"מ ס"ה. | Gemara, Bava Metzia 65a

This is one of the main Gemara passages for the Torah's forbidden-interest laws.

A man who was owed interest... Rava said: five coins, we take out from him, for from the start it came into his hand as interest.

האי מאן דמסיק דרביתא וכו', רבא אמר חמשה מפקינן מיניה דמעיקרא בתורת ריבית אתא לידיה.

SUGYA NOTE

The Gemara deals with how fixed interest is returned, and how much is taken out of the lender when the borrower comes to claim the interest. Within the passage, the Amoraim disagree over the size of what is taken out, and Rava teaches a new point: we take out from the lender only the actual sum of interest he received, because only that money came into his hand as interest.

והנה הגמרא דנה באופן השבת ריבית קצוצה, ובכמה מוציאים מן המלוה כשבא הלוה לתבוע את הריבית. בתוך הסוגיא נחלקו האמוראים מהו שיעור ההוצאה, ורבא מחדש שאין מוציאים מן המלוה אלא את עצם סכום הריבית שקיבל, משום שרק אותו ממון בא לידו בתורת ריבית.

Term Note

kinyan / Act of Acquiring | קנין

The legal act that makes something yours, like pulling an object into your possession. Once acquired, the item is your money in every sense.

SUGYA NOTE

One can ask: since we take the five coins from the lender because "it came into his hand as interest," does the Gemara mean that the lender's acquisition never took hold in the interest money at all? Since it came to him through a forbidden act, he never acquired it, and for this reason it is taken from him. Meaning, it was never considered in his possession.

ויל"ע דמאחר דמפקינן מיניה משום ד"בתורת ריבית אתא לידיה". דיש לעיין אם כוונת הגמרא לומר דמעולם לא חל קנין המלוה במעות הריבית, וכיון שבאו לידו באיסור לא זכה בהן כלל, ומשום

Or perhaps he truly did acquire it, with a complete act of acquisition, only the Torah placed a new duty on him to return the interest to the borrower. In that case, the interest is given back to the borrower not because the acquisition was weak. It comes from a special commandment: even though the lender acquired the interest, still, the lender has a duty to return it.

הכי מוציאין אותן ממנו. או דילמא באמת זכה בהן וקנאן קנין גמור, אלא שהתורה הטילה עליו חיוב מחודש להשיב את הריבית ללוה, וא"כ אין ההשבה נובעת מחסרון בקנין, אלא מחיוב השבה המוטל על המלוה.

Takeaway

One line, two possible readings: the lender never owned the interest, or he owns it and owes it back.

שט"מ, שם, בשם הריטב"א

Shitah Mekubetzes, Bava Metzia there, in the name of the Ritva

Rav Betzalel Ashkenazi (about 1520 to 1591, Egypt and Yerushalayim) gathered the words of the early masters line by line. Here he preserves the Ritva reporting the Ramban (1194 to 1270, Spain), one of the towering minds of medieval Torah.

The Ritva explained in the name of the Ramban: when we said above, "five coins we take out from him because it came into his hand as interest," it does not mean those five coins themselves, but their value, and according to their value now, whether they got cheaper or more expensive. For he acquired them by pulling them into his possession, and he acquired what he took. The proof: his heirs are not obligated to return it; therefore, he acquired it. And if he betrothed a woman with it, she is betrothed.

ורבינו פי' בשם הרמב"ן דהא דאמר' לעיל חמשה מפקינן מיניה משום דבריבית אתא לידיה, לאו הנהו חמשה ממש אלא דמיו, וכפי דמיהן של עכשיו בין שהוזלו בין שהוקרו, דהא קננהו במשיכה דהא ממון של ריבית גמור הוא וקני ליה מאי דשקיל ליה, שהרי אין יורשיו חייבים להחזיר הלכך קנייה, ואילו קידש בו את האשה מקודשת.

ריטב"א, קידושין 6a | Ritva, Kiddushin 6a

Rav Yom Tov ben Avraham of Seville, the Ritva (about 1260 to 1320, Spain). He learned from the Rashba and also wrote Sefer HaZikaron, a work tied to the Rambam/Ramban debate around the Guide for the Perplexed.

Even with absolute interest, if the borrower already paid it to the lender, and the lender then went and betrothed a woman with it, she is betrothed. For interest money that the borrower paid the lender, the lender has acquired completely, and it is complete money for him.

אפי' ברבית גמור אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת, דמעות דרביתא שפרעם ליה למלוה קננהו לגמרי וממון גמור הן לו.

SUGYA NOTE

It comes out of the Ritva in the name of the Ramban that the interest money is acquired by the lender completely, only the Torah obligated him to return its value. For this reason he does not return those same coins, but their worth at the time of return, whether they got cheaper or more expensive.

And so it is proven from the fact that the lender's heirs are not obligated to return the interest. For if you say he never acquired it, the heirs too would need to return it. And more: if the lender betrothed a woman with these coins, she is betrothed, for it is complete money in his hand.

Therefore the duty to return interest does not come because the acquisition was weak. It comes from a new duty the Torah placed on the lender, to return what he received through a forbidden act.

מבואר מדברי הריטב"א בשם הרמב"ן, דמעות הריבית נקנות למלוה קנין גמור, אלא שהתורה חייבתו להשיב את דמיהן. ומשום הכי אין מחזיר את אותן מעות עצמן, אלא את שוויין כפי שעת ההשבה, בין הוזלו בין הוקרו. וכן מוכח מדהא יורשי המלוה אינם חייבים בהשבת הריבית, דאי נימא דלא קנאה מעולם, אף היורשים היו צריכים להשיבה. ועוד, אילו קידש המלוה אשה במעות אלו, הרי היא מקודשת, דממון גמור הן בידו. וכן כתב הריטב"א בקידושין, דאף בריבית קצוצה, לאחר שפרע הלואה את הריבית, נעשו המעות ממנו הגמור של המלוה, אלא דרמיא עליה מצות השבה. ומבואר להדיא, דחייב השבת ריבית אינו נובע מחסרון בקנין, אלא מחיוב מחודש שהטילה התורה על המלוה להשיב את מה שקיבל באיסור.

Takeaway

For the Ramban and Ritva, the lender owns the interest.

מחנה אפרים, רבית, סי' ב' | Machaneh Efraim, Laws of Interest, no. 2

Rav Efraim Navon (about 1677 to 1735, Constantinople). His life connected Constantinople and Yerushalayim, two major Sephardic Torah centers of his time.

Interest money, even after it came into the lender's hand, he did not acquire it. And he must return those same coins, or that same garment, that he took as interest.

And so it appears from the plain flow of the passage found in the Talmud, at the start of chapter HaGozel Basra. Rami bar Chama said, about the teaching "if their father left them interest money, even though they know it is interest money, they are not obligated to return it": this tells us that an heir's possession is like a buyer's possession. The heirs do not have to return the actual coins, but the father himself would have been obligated to return them. It is proven from here that the father who received the coins was obligated to return them as they are, like stolen goods.

And Tosafos wrote there that even though the borrower gave them to the lender willingly, they sit with the lender under the law of stolen goods.

דזוזי דרביתא אף דאחר שבאו ליד המלוה לא קנאם, וצריך להחזיר אותם דמים עצמן או אותו בגד עצמו שלקח ברבית. וכן נראה מפשטא דסוג' בריש פרק הגוזל בתרא, דאמר רמי בר חמא על ברייתא דקתני הניח להן אביהם מעות של ריבית אע"פ שיודעין שהן של רבית אין חייבים להחזיר, זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי ע"כ, מוכח מהכא דהאב שקיבלם חייב להחזירם בעינייהו כעין

This is like giving something to someone in error. In our case, the borrower did not give the coins under the name of a gift, but as interest. This is classified as stolen goods. And even Rava, who disagrees and holds that an heir's possession is not like a buyer's possession, agrees that the father did not acquire them; the heirs' exemption is a decree of Scripture.

גזילה. וכתבו התוס' שם דאע"ג דמדעת נתנם לו איתנהו גב' בתורת גזילה, דהוי כנתינה בטעות דלא נתן בשם מתנה אלא בתורת רבית ומקריא גזילה בעיניה כיון שהמעות בעין וכו' ע"ש, ואף רבא דפליג עליה וס"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וכו', מודה דלא קנאם האב, והא דפטורים היורשים הוא גזה"כ..

SUGYA NOTE

It comes out of the Machaneh Efraim that he took the view that interest money is not acquired by the lender at all; it sits with him like stolen goods. And even though the borrower gave it with his knowledge, still, since he did not give it under the name of a gift but as interest, it counts as a giving made in error. Therefore, as long as the coins are still there, the lender must return those very coins.

מבואר מדברי המחנה אפרים דנקט דמעות ריבית אינן נקנות למלוה כלל, אלא איתנהו גביה כעין גזילה. ואף דהלוה נתן מדעתו, מ"מ כיון שלא נתן לשם מתנה אלא בתורת ריבית, חשיב כנתינה בטעות, ולכן כל זמן שהמעות בעין חייב המלוה להחזירן בעיניהם.

אור שמח, פ"ד מהל' מלוה ולוה, ה"ה

Ohr Sameach, Laws of Lender and Borrower 4:5

Rav Meir Simcha of Dvinsk (1843 to 1926, Latvia). He served one community for many decades and was known for care, strength, and a quiet life of Torah leadership.

For certainly, if he gave him interest, for example he gave him a dinar for the interest, or he fixed to give him a garment or an object for what he lent him, he certainly did not acquire it, and it is stolen property in his hand.

דלעולם אם נתן ריבית לו, כגון שנתן לו דינר עבור הריבית, או דקצץ לו ליתן עבור מה שהלוהו בגד או חפץ ודאי דלא קנהו, והוא גזל בידו.

SUGYA NOTE

It comes out of the Machaneh Efraim and the Ohr Sameach that forbidden interest is not only a duty of return. It is treated like real theft. For this reason the lender's acquisition never takes hold at all in the coins or the object given as interest.

We need to explain further the base of their disagreement: does the ban on interest strip away the acquisition, like the law of theft, or perhaps, even though he crossed a ban, the act of acquiring still takes hold, only a command of return rests on him.

מבואר מדברי המחנה אפרים והאור שמח, דגדר ריבית אינו רק חיוב השבה בעלמא, אלא דהוי כגזל גמור, ומשום הכי לא חל קנין המלוה כלל במעות או בחפץ שניתנו בתורת ריבית.

וצ"ע בבבאור יסוד מחלוקתם, אם איסור ריבית מפקיע את חלות הקנין כדין גזילה, או דילמא אף שעבר באיסור, מ"מ מעשה הקנין חל, אלא דרמא עליה מצות השבה.

Takeaway

The early masters now stand split: interest as owned money with a duty attached, or interest as theft that was never owned at all.

IV. The Borrower Tries to Let It Go

One more case sharpens the question: what if the borrower lets the money go?

Term Note

מחילה | **mechilah** / *Forgiving a Debt*

When the one who is owed says “I let it go,” and the debt disappears.
In money law, forgiving usually works with words alone.

רמב"ם, פ"ד מהל' מלוה ולוה, הי"ג | Rambam, Laws of Lender and Borrower 4:13

Rav Moshe ben Maimon (1138 to 1204, Spain and Egypt). His family fled Almohad persecution. In Egypt he served as Nagid, leader of the Jewish community, and as a physician in Saladin's court.

Some of the Geonim ruled that a borrower who forgave the lender the interest he took from him, or that he will take in the future... it accomplishes nothing. For all interest in the world is complete forgiveness, but the Torah did not forgive it, and forbade this forgiveness. Therefore forgiveness does not work for interest, even for rabbinic interest.

It appears to me that this ruling is not correct. Rather, since we tell the lender “return it,” and the borrower knows that a forbidden act was done and that he has the right to take it from him, if he wants to forgive, he forgives, just as one forgives stolen money.

הורו מקצת הגאונים שהלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו או שעתיד ליקח וכו' אינו מועיל כלום, שכל רבית שבעולם מחילה גמורה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית אפי' ברבית של דבריהם, יראה לי שאין הוראה זו נכונה, אלא מאחר שאומרים למלוה החזר לו, וידע שדבר אסור עשה ושיש לו ליטול ממנו, אם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל.

SUGYA NOTE

It is proven from the Rambam that he disagreed with some of the Geonim in the law of forgiving interest. The Geonim hold that forgiveness does not work at all, because the ban on interest does not hang on the borrower's wish; the Torah is what forbade the interest and obligated its return, and it is not in the borrower's hand to uproot this duty through his forgiveness. But the Rambam pushed their

מוכח מהרמב"ם שנחלק עם מקצת הגאונים בדין מחילת רבית. דהגאונים סברי דלא מהניא מחילה כלל, משום שאין איסור רבית תלוי ברצון הלוה, אלא התורה היא שאסרה את הריבית וחייבה את השבתה, ואין ביד הלוה לעקור חיוב זה במחילתו. אמנם

words aside, and holds that once the borrower knows the interest is forbidden and the lender must return it, if he wants to forgive, his forgiveness works, just as forgiveness works for stolen goods.

הרמב"ם דחה דבריהם, וס"ל דלאחר שהלוה יודע שהריבית אסורה ושהמלוה חייב להשיבה, אם רצה למחול, מחילתו מועלת, כשם שמועילה מחילה בגזילה.

Takeaway

A new split: the Geonim say the borrower cannot waive the return of interest. The Rambam says he can, like waiving a theft.

V. Two Opposite Maps

— Rav Aharon Kotler and Rav Baruch Ber each explain the Geonim and the Rambam. —
Their maps run in opposite directions.

שו"ת משנת רבי אהרן, ח"א, סי' כ"א | Mishnas Rabbi Aharon, Written Rulings I:21

Rav Aharon Kotler (1891 to 1962, Kletsk and Lakewood). He built Beth Medrash Govoha in Lakewood and, with it, the conviction that full-time Torah learning for its own sake could take root in America.

The Geonim and the Rambam disagreed whether the borrower's forgiveness works for interest after the giving. The Geonim hold it does not work, and the Rambam holds it works. The Geonim hold that all interest is forgiveness, and the Torah forbade this forgiveness. And the Rambam's reasoning: only what he agreed to at the time of giving the interest, that is the interest ban the Torah forbade. But when the borrower forgives the lender regarding the return of the interest, that forgiveness does not come from the fixed rate. The Torah did not forbid that, and his forgiveness works.

דנחלקו בגאונים והרמב"ם אי מהניא מחילת הלוה בריבית אחר הנתינה, דהגאונים סברי דלא מהני והרמב"ם סובר דמהני, דהגאונים סברי דכל רבית מחילה היא והתורה אסרה מחילה זו, וסברת הרמב"ם דדוקא מה שנתרצה בעת נתינה הרבית זהו איסור רבית שאסרה התורה, אבל מה שמוחל לו על חזרת הריבית, דזה אינו מכח הקציצה, לא אסרה התורה ומהני מחילתו.

SUGYA NOTE

An explanation from Rav Aharon Kotler: one can explain the disagreement of the Geonim and the Rambam about forgiving interest. The Geonim hold: since the whole giving of the interest was made through the borrower's forgiveness, and the Torah is what forbade this forgiveness, it follows that he cannot forgive even after the giving, for this forgiveness is inside the ban. The

ביאור רבינו הגר"א קוטלר זצוקללה"ה, דיש לבאר מחלוקת הגאונים והרמב"ם בענין מחילת ריבית. דהגאונים סברי, דכיון שכל עיקר נתינת הריבית נעשתה מכח מחילת הלוה, והתורה היא שאסרה מחילה זו, ממילא אין בידו למחול אף לאחר הנתינה, דמחילה זו בכלל האיסור

Rambam, by contrast, holds that the Torah forbade only the forgiveness made at the time of fixing the interest and at the time of giving, which is itself the forgiveness through which the giving of interest takes hold. But a new forgiveness, made after the lender already became obligated to return the interest, is not inside the interest ban, and for this reason it works.

The matter seems to hang on this point. In the Geonim's view, the borrower's forgiveness does not work, because the Torah forbade this forgiveness. The command to return the interest rests on the lender, from the verse "and your brother shall live with you."

This also explains why the lender must return the interest even without the borrower's claim. Since the borrower has no power to forgive the interest, the whole command of return rests on the lender.

This is what the Sma wrote: a bribe is not like interest, because by interest the Torah says, "and your brother shall live with you." Since the duty of return is a command resting on the lender, it does not hang on the borrower's claim.

The Taz, by contrast, follows the Rambam's view. Even though there is a positive command to return the forbidden interest, the borrower's forgiveness works. So as long as the borrower has not claimed it, we can treat his silence as forgiveness, and the command of return has already been fulfilled.

Only from the moment he claims it, and reveals his mind that he is not forgiving, the duty comes back onto the lender to fulfill the command of "and your brother shall live with you" and return the interest.

See the Urim VeTumim (note 2), who wrote that in the Taz's view, even in interest a claim is needed, because "as long as he has not claimed it, it counts as forgiveness." In the Taz's view, the claim is only a revealing of his mind that there is no forgiveness here, and for this reason the duty of return comes back. But in the Sma's view, forgiveness does not apply here at all, so no claim is needed either, for the duty sits on the lender from the moment he took the interest.

היא. משא"כ הרמב"ם ס"ל, דלא אסרה תורה אלא את המחילה הנעשית בשעת קציצת הריבית ובשעת הנתינה, דהיא גופא המחילה שעל ידה חלה נתינת הריבית. אבל מחילה חדשה הנעשית לאחר שכבר נתחייב המלוה בהשבת הריבית, אינה בכלל איסור ריבית, ומשום הכי מהניא.

ונראה לומר, דבזה גופא תליא מילתא. דלשיטת הגאונים, כיון דלא מהניא מחילת הלוה, שהתורה אסרה מחילה זו, ומצות השבת הריבית מוטלת על המלוה מצד קרא ד"וחי אחיך עמך", ממילא חייב הוא להשיב את הריבית אף בלא תביעת הלוה. וזהו שכתב הסמ"ע, "ולא דמי לריבית, דכתיב ביה וחי אחיך עמך, עליך להחזיר לו כדי לחיות בו", דכיון דחייב ההשבה הוא מצוה המוטלת על המלוה, שוב אינו תלוי כלל בתביעת הלוה.

משא"כ הט"ז אזיל לשיטת הרמב"ם, דאף דמודה דיש מצות עשה להשיב את הריבית, מ"מ מחילת הלוה מהניא. ומעתה, כל זמן שלא תבע הלוה את הריבית, יש לתלות דמחל לו, ונמצא דכבר נתקיימה מצות ההשבה. ורק משעה שתובעו ומגלה דעתו שאינו מוחל, הדר חיובא על המלוה לקיים מצות "וחי אחיך עמך" ולהשיב את הריבית. ועיין באורים ותומים (סק"ב), שכתב דלדעת הט"ז אף בריבית בעינן תביעה, משום ד"כל זמן דלא תבעו הוי מחילה". דלשיטת הט"ז, אין התביעה אלא גילוי דעת שאין כאן מחילה, ומשום הכי חוזר חיוב ההשבה. משא"כ לשיטת הסמ"ע, דלא שייכא מחילה כלל, ממילא אף לא בעינן תביעה, דהחיוב רובץ על המלוה מיד משעת נטילת הריבית.

Takeaway

On this map, the Sma stands with the Geonim, where no waiver is possible and the duty never sleeps, and the Taz stands with the Rambam, where silence itself can be a waiver.

ברכת שמואל, ב"מ, סי' מ"ח | Birkas Shmuel, Bava Metzia, no. 48

Rav Baruch Ber Leibowitz (about 1864 to 1939, Kamenitz). He was one of the towering students of Rav Chaim of Brisk's way of learning. He was also known for his warmth, and some of his compositions are still sung today in the yeshiva world.

Forgiveness, even after the lender already took the interest, would mean freeing him from the duty to return it. But this view holds that the ban on interest is not a law of theft. On the contrary, this money has the law of a gift. The only reason why the lender must return the "gift" is because the Torah forbade this kind of gift. It comes out that the gift of interest is itself the forbidden act, not a law of theft. If so, the duty of return is also not about returning stolen goods, since from the start it came to him as a gift. Rather, the duty of return is the lender's own duty: the obligation rests on the lender to return the interest to the borrower, not because the borrower's money sits under his hand as stolen goods.

For this reason, forgiveness from the borrower cannot free the lender from returning it. This is not like returning stolen goods. There, he is obligated to return only because another person's money is in his hand. Therefore, if the owner forgives him, there is no longer anything to return. But here, the lender must return the interest because of a duty resting on him, not because it is the borrower's money.

But the Rambam, the Rosh, and the Raavad hold that the ban on interest is because it is theft, and the return is also a law of theft, for it is the borrower's money. Therefore, if the borrower forgives the lender, the borrower's money is no longer in the hand of the lender. The money now belongs to the lender, and there is no duty of return here at all. This is the core of their reasoning.

והנה מחילה ואפי' לאחר לקיחה לענין לפוטרו מהשבתו הוא, דסוברים דאיסור הרבית לאו משום דין גזילה דודאי דין מתנה יש לו ורק דהתורה אסרה מתנה כזו, ונמצא דמתנת הרבית הוא האיסור ולא משום דין גזל, וא"כ לפי"ז ע"כ גם החיוב דהשבה לא משום השבת גזילה הוא דמעיקרא בא לו במתנה, ובע"כ דחיוב ההשבה הוא חיובא דידו, דעלי' רמי להשיב הרבית ללוה ולא משום ממונו דלוה דאיתא תחת ידו, ומש"ה ודאי לא שייך כלל מחילה לפטור השבה, דהא אין זה כמו השבה דגזילה, דהתם רק שע"י שממונו בידו הוא חייב בהשבה, וע"כ אם מוחל לו אין כאן השבה ואין צריך השבה, אבל הכא דמשום חיוב דרמי' עלי' הוא להשיב הרבית ללוה ולא משום דממונו דלוה הוא, והוי רק כמו הענקה וצדקה שהתורה הקפידה להעניק וליתן צדקה, א"כ ע"י מחילת העבד או העני לא נפטר מעלי' חיוב דהענקה וצדקה, דהחיוב רמי עלי' ומה לי אם רוצה העבד או העני אי לא, אלא שיש לדון אם חשוב כמו העניק לו ע"י שמוחל לו והוי כמו קבל, וה"נ ברבית דהוי חיובא דרמי' עלי' ולא ע"י דממונא דלוה, א"כ מה לי אם מוחל הלוה, וכי ע"י זה יפטור מחיוב דהשבה דעלי', וע"כ צריך להשיב תמיד הרבית דע"י מחילתו דלוה לא חשיב כמו דהשיב לו, דוחי אחיך כתיב אהדר ליה כדי שיחיה, והמחילה אינו קיום דוחי כמו שהמחילה אינו קיום דנתן תתן. אולם הרמב"ם וכן הרא"ש והראב"ד סוברים דאיסור הרבית הוא משום דגזילה הוא וכן השבה הוא ג"כ דין גזל הוא, דממונא של לוה הוא, וע"כ אם מוחל לו הלוה ממילא ממונו לא הוי בידו ואין כאן חיוב השבה כלל, זהו עיקר סברתם ודו"ק ע"ש.

SUGYA NOTE

Rav Baruch Ber explains: the base of the Geonim's view, that forgiveness does not work for interest, is not because they hold interest is theft. Just the opposite: they hold the interest is acquired by the lender as a complete gift, only the Torah forbade this gift and obligated the lender to return it. It comes out that the duty of return is not a law of returning another's money, but a duty of its own, resting on the lender as a person, to return the interest to the borrower.

According to this, it fits well that forgiveness does not work. In theft, the whole duty of return exists only because the robbed person's money lies under his hand. For this reason, once the robbed person forgives, there is no longer another's money, and the duty of return falls away on its own. But in interest, the duty of return does not flow from the borrower's ownership of the money, but from a duty the Torah placed on the lender. It is not in the borrower's hand to uproot this duty through his forgiveness.

But the Rambam, the Rosh, and the Raavad go according to their own view, that the duty to return interest is from the law of returning stolen goods. Meaning, even though the borrower gave the interest with his knowledge, still, for the duty of return the interest counts as the borrower's money, and for this reason the lender must return it like a robber returning the stolen item. According to this, it fits well that forgiveness works: since the whole duty of return exists only because the borrower's money is under the lender's hand. Once the borrower forgives his money, the duty of return falls away, for it is no longer another's money in the lender's hand.

The Geonim and the Rambam disagree about what interest is at its root. The

ביאור מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, דיסוד שיטת הגאונים דלא מהניא מחילה בריבית אינו משום דסברי דריבית הוי גזילה, אלא אדרבה, דסברי דהריבית נקנית למלוה בתורת מתנה גמורה, אלא שהתורה אסרה מתנה זו וחייבה את המלוה להשיבה. ונמצא דחויב ההשבה אינו דין השבת ממון חבירו, אלא חויב עצמי דרמיא אגברא דמלוה להשיב את הריבית ללוה. ולפי זה אתי שפיר דלא מהניא מחילה. דבגזילה, כל חויב ההשבה אינו אלא מחמת שממון הנגזל מונח תחת ידו, ומשום הכי כיון שמחל הנגזל שוב ליכא ממון חבירו, וממילא פקע חויב ההשבה. משא"כ בריבית, דחויב ההשבה אינו נובע מבעלות הלוה בממון, אלא מחויב שהטילה התורה על המלוה, אין ביד הלוה לעקור חויב זה במחילתו.

והוסיף רבינו זצ"ל, דדין זה דומה למצות הענקה או צדקה, דהחויב אינו כלפי ממונו של המקבל אלא חויב המוטל על הנותן. ומשום הכי, אף אם העני או העבד ימחל, אין בכך כדי להפקיע את עצם החויב. ואף שיש מקום לדון אם מחילה תיחשב כקבלה, מ"מ בריבית לא מהני, דקרא ד"וחי אחיך עמך" מחייב מעשה השבה בפועל, ואין מחילת הלוה חשיבא קיום של "וחי אחיך עמך", כשם שאין מחילה חשיבא קיום מצות "נתון תתן". ומעתה מבואר היטב יסוד שיטת הגאונים, דכל חויב השבת ריבית הוא חויב גברא עצמאי, ולא דין השבת ממון בעלמא.

אמנם הרמב"ם, הרא"ש, והראב"ד אזלי לשיטתם דחויב השבת ריבית הוי מדין השבת גזילה. כלומר, אף שהלוה נתן את הריבית מדעתו, מ"מ לענין חויב ההשבה חשיבא הריבית כממונו של הלוה, ומשום הכי מוטל על המלוה להשיבה כדין גזלן המשיב את הגזילה. ולפי זה אתי שפיר דמהניא מחילה, דכיון שכל חויב ההשבה אינו אלא משום שממון הלוה מונח תחת יד המלוה, ממילא כשמחל הלוה על ממונו שוב פקע חויב ההשבה, דתו לא הוי ממון חבירו בידו.

מבואר דנחלקו הגאונים והרמב"ם ביסוד גדר ריבית. דהגאונים סברי, דריבית אינה חשובה גזילה כלל, אלא מתנה גמורה היא, אלא שהתורה אסרה מתנה זו וחייבה את המלוה להשיבה משום קרא ד"וחי אחיך עמך". ומשום הכי, אף לאחר שקיבלה המלוה, הרי היא ממון, אלא דרמיא עליה חויב השבה. משא"כ הרמב"ם ס"ל, דלענין השבה חשיבא הריבית כממונו של הלוה,

Geonim hold that interest is not considered theft at all; it is a complete gift, only the Torah forbade this gift and obligated the lender to return it, because of the verse “and your brother shall live with you.” For this reason, even after the lender received it, it is his money, only a duty of return rests on him. The Rambam, by contrast, holds that for return, the forbidden interest counts as the borrower’s money. Giving it back follows the law of returning stolen goods.

The practical difference is the law of forgiving. In the Rambam’s view, since the interest still counts as the borrower’s money, it is in his hand to forgive it, and just as forgiveness works for stolen goods, so it works for interest. But in the Geonim’s view, since the interest was already acquired by the lender, and the borrower has nothing in it except that the Torah obligated the lender to return it, the borrower’s forgiveness has no power to uproot this duty.

ודין החזרתה הוא מדין השבת גזילה.

ונפקא מינה לדין מחילה. דלשיטת הרמב”ם, כיון שהריבית עדיין חשיבא ממונו של הלואה, בידו למחול עליה, וכשם שמועילה מחילה בגזילה, ה”נ מועילה מחילה בריבית. אבל לשיטת הגאונים, כיון שכבר נקנתה הריבית למלוה, ואין ללוה בה אלא שהתורה חייבה את המלוה להשיבה, אין בכח מחילת הלואה לעקור חיוב זה.

ובזה תלויה גם מחלוקת הראשונים בגדר קנין הריבית. דהרמב”ן והריטב”א סברי דהריבית נקנית למלוה קנין גמור, אלא שחייבתו תורה להשיבה, ומשום הכי שפיר קידושין תופסין בה. משא”כ המחנה אפרים והאור שמח סברי, דהריבית חשיבא כגזל, ולא חלה בה זכיית המלוה כלל, ועדיין היא ממונו של הלואה.

ולפ”ז יש לומר, דבזה גופא פליגי הסמ”ע והט”ז. דהסמ”ע ס”ל, דאף שחיוב השבת ריבית נלמד מקרא ד”וחי אחיך עמך”, מ”מ אחר שאסרה תורה את הריבית, שוב חשיבא כממונו של הלואה, וממילא דינה כדין גזילה לענין השבה. ומשום הכי אין חיוב ההשבה תלוי בתביעת הלואה, דכל היכא שממון חבירו תחת ידו חייב להשיבו אף בלא תביעה. משא”כ בשוחד, דליכא דין גזל כלל, אלא מתנה גמורה היא שניתנה מדעת הנותן, ומשום הכי אין חיוב ההשבה חל אלא מכח תביעת הנותן. אולם הט”ז ס”ל, דריבית ושוחד חד דינא נינהו. דכשם שבשוחד קנה המקבל את המתנה אלא שנתחייב להשיבה, ה”נ בריבית קנה המלוה את הריבית, ומשום הכי בעינן תביעת הלואה כדי לחייבו בהשבה.

AT A GLANCE

When a lender took fixed interest, must he return it on his own, or only when the borrower comes and claims it? And underneath: is the interest the borrower’s money sitting in the lender’s hand, or the lender’s own money with a duty of return attached?

The Shulchan Aruch: a judge who took a bribe, even to rule for the side in the right, must return it when the giver claims it.

The Sma: a bribe goes back only on claim, but interest goes back even without one, because of “and your brother shall live with you.”

The Taz: interest works like the bribe. Rashi shows the court forces return only when the borrower claimed it.

The Ketzos: proof for the Sma from the repenting lender, who must return toward Heaven even though no one claimed a thing.

The Ramban and Ritva: the lender fully owns the interest money. He owes back its value, his heirs are exempt, and betrothal with it works.

The Machaneh Efraim and Ohr Sameach: the lender never owned it. It sits in his hand like stolen goods, and the very coins go back.

The Geonim: the borrower cannot forgive interest, for the Torah forbade that forgiveness itself.

The Rambam: he can forgive it, just as one forgives a theft.

Rav Aharon Kotler: the Geonim ban even the later forgiveness, so the duty of return stands on the lender and needs no claim: the Sma's view. The Rambam allows the later forgiveness, so silence counts as forgiving until a claim

shows otherwise: the Taz's view.

Rav Baruch Ber: the opposite map. The Geonim call interest a forbidden gift the lender owns, with a personal duty of return like charity, so forgiveness cannot erase it. The Rambam calls it the borrower's money, a law of theft, so forgiveness works. On this road the Sma treats interest as the borrower's money in the lender's hand, and the Taz treats it as the lender's own, like a bribe, until asked.

Conclusion

We began with a judge holding a gift he never should have taken, and a lender holding interest his friend never asked to get back. The Shulchan Aruch set the opening rule: the bribe returns when the giver claims it. The Sma read that rule as a right of the giver, and drew a line between the bribe and interest. The Taz answered from Rashi that interest looks the same: no claim, no forced return. The Ketzos then brought the repenting lender of Bava Kamma, who must return toward Heaven with no one asking, as proof for the Sma.

The later sources deepened the question. The Ramban and Ritva say the lender owns the interest money outright, so completely that betrothal with it works, and what remains is a duty to return its value. The Machaneh Efraim and Ohr Sameach say the opposite: the lender never owned it, and the coins sit in his hand like stolen goods. The Rambam and the Geonim fought over whether the borrower can simply forgive it all.

Rav Aharon Kotler and Rav Baruch Ber each took that fight and drew the whole map with it, in opposite directions. On Rav Aharon's road, the Sma stands with the Geonim: no forgiveness is possible, so the duty of return rests on the lender and never waits for a claim. On Rav Baruch Ber's road, the Sma treats interest as the borrower's own money in the lender's hand, while the Taz sees a gift the lender acquired, like the bribe, waiting on a claim.

Which road is the Sma's own? His words point to the verse, "and your brother shall live with you," yet the closing suggestion, following Rav Aharon, may bridge the two: the ban on interest comes first, and the theft law follows from it. That reading may be right, and it may not be the last word. Either way, this is the question: when forbidden money sits in a man's hand, does he return it because the money still belongs to the borrower, or because the Torah placed a duty on the lender?